

Lisa 1

Teadus- ja arendusstrateegia 2024–2027

Sisukord

Sissejuhatus	3
Üldised põhimõtted ja EKMi unikaalsus	4
EKMi unikaalsed kompetentsivaldkonnad	4
Teadustegevuse strateegilised eesmärgid	6

Sissejuhatus

Eesti Kirjandusmuuseum (EKM) on Haridus- ja Teadusministeeriumi hallatav riigi teadus- ja arendusasutus, innovatiivne tipptasemel alusteaduse, uuenduslike eksperimentaaluuringute ja usaldusväärsete rakendusteaduste keskus kultuuriloo ja pärimuse valdkonnas. EKM täidab mäluasutusena olulist rolli rahvusvahelistes humanitaaruuringutes ja pakub teabeteenuseid kogu ühiskonnale.

Käesolev strateegia koondab EKM-i teadustegevuse põhimõtted ja eesmärgid ning toob välja nende saavutamiseks vajalikud tegevused. Sellisena toetab ja täpsustab teadusstrateegia EKM-i arengukava 2024–2027, eelkõige selle strateegilist eesmärki 1 – rahvusvahelisel tasemel alus- ja rakendusuuringud –, suhestub otseselt Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse (TAIE) arengukava 2021–2035 fookusvaldkonnaga “Elujõuline Eesti ühiskond, keel ja kultuuriruum” ning strateegiaga „Eesti 2035“. Vastavalt oma kompetentsile panustatakse teistesegi TAIE fookusvaldkondadesse, nagu tehisintellekti arendamine, kohalike teadmiste rakendamine tasakaalustatud arengus, meditsiinis, keskkonnahoius.

Teadusstrateegia on koostanud ja selle elluviimise eest vastutavad EKM-i teadusdirektor ja teadusnõukogu. Strateegia avatakse ja seda muudetakse vastavalt vajadusele, aga hiljemalt viie aasta möödudes selle vastuvõtmisest. Teadusstrateegia juurde kuulub lisana EKM-i teadus- ja arendustegevuse tööplaan 2024–2027. Strateegia rakendamise aluseks on õiglane ja tagatud baasfinantseerimine, et asutusel tekiks kindlus strateegiliste eesmärkide poole liikumiseks vajalike riskantsete tegevuste läbiviimiseks. Eesmärkide saavutamiseks ei ole vajalik asutuse laienemine, küll aga stabiilsem rahastamine.

EKM on rahvusvaheliselt tunnustatud humanitaarteaduste keskus, mis on olnud Eesti Kultuuriloo ja Folkloristika Tippkeskus (2000–2007), Eesti-uuringute Tippkeskuse juhtasutus (2015–2023) ja aastail 2024–2030 tippkeskuse „Eesti juured: rahvastiku ja kultuuri kujunemise transdistsiplinaarsete uuringute tippkeskus“ liige. EKM on olnud mitmete uuenduslike suundade algataja ja elushoidja, pakkudes originaalseid teoreetilisi ja metodoloogilisi lahendusi kultuuride mõistmisel ja tõlgendamisel; maailma esimeste vaba ligipääsuga järjepidevalt ilmuvate humanitaariaajakirjade väljaandja; uute kultuurinähtuste dokumenteerija; noorteadlaste foorumite korraldaja; kogukonnateaduse ja hariduskoostöö edendaja jne. Samuti osaletakse üleriiklikes otsustuskogudes ning rahvusvaheliste erialaseltside juhtimises. Jätkatakse teaduskoostööd Eesti ja rahvusvaheliste asutuste ja partneritega.

EKM-i teadustööd iseloomustavad ajalooliselt väljakujunenud järjepidevad suunad ja väljundid. Teadustegevusega on seotud kolm akadeemilise koosseisuga osakonda – folkloristika osakond (FO, 1947), Eesti Kultuurilooline Arhiiv (EKLA, 1929) ja Eesti Rahvaluule Arhiiv (ERA, 1927). EKM-i teadustöötajad esindavad enamikku humaniora valdkondadest: keeleteadus, kirjandusteadus, folkloristika, semiootika, usundiuurimine, etnomusikoloogia, digihumanitaaria.

Teadus- ja arendustegevust toetab Arhiivraamatukogu (1909), osakondade juures olevad EKLA, ERA ja FO arhiivid ning EKM Teaduskirjastus.

Üldised põhimõtted ja EKMi unikaalsus

EKMi põhifookuses on **Eesti kultuuri (ja teiste väikekultuuride) dünaamiline, terviklik ja mitmekesine vaade**. Kultuuri analüüsitakse tervikuna tema ajaloolistes ja tänapäevastes ning kõrg- ja rahvakultuuri väljendusvormides. Rõhuasetus on küll Eestil ja eestlastel, kuid selle kõrval analüüsitakse ka teisi Eesti rahvusrühmi. EKMil on pikad traditsioonid soome-ugri rahvaste kultuuride uurimisel ning diasporaakogukondade dokumenteerimisel ja analüüsil. Selle loogilise järelmina on EKMis kujunemas ambitsioon ja pädevus uurida ja mõtestada ka teisi Euroopa väikerahvaid.

EKMis ajalooliselt kujunenud teadustegevus hõlmab mitmeid uurimistemasid, mis on kesksel kohal nii Eesti kõrg- kui ka rahvakultuuri **terviklikul** tundmisel, mõistmisel, mõtestamisel ja kasutamisel/arendamisel ning mille ainus teaduskompetents on EKMis. EKM on pidevalt lõiminud rahvusteaduste akadeemilist uurimistevõimet, populariseerimist ning rahvakultuuri edasiarendamist, hoides sellega ajaloolist järjepidevust ning pakkudes kaasaegsele kultuurile arengivõimalusi. EKM pakub mitmekesist ja kõrgetasemelist teadusteenust alates kogumistööst ja arhiveerimisest kuni akadeemilise uurimise ja publitseerimiseni.

EKM väärtustab teadmiste, uurimissuundade ja koolkondade **järjepidevust**, tekkinud teadmise alalhoidmist ja **dünaamilist** arendamist ning uuendusi vastavalt metodoloogiate kujunemisele. EKMis on palju rahvuskultuuri(de) mõistmiseks vajalikke teadmisi, mis ei pruugi olla igapäevaselt aktuaalsed, ent kui need teadmised kaovad, on neid raske uuesti taastada. Baasteadmiste põhjal on EKM valmis fookuseeritult panustama ühiskondlike ja akadeemiliselt oluliste probleemide lahendamisse.

EKMi unikaalsed kompetentsivaldkonnad

Teaduslugu

Folkloristika ajalugu

EKM arhiivide ja kogude kujunemislugu

Multimodaalsed, allikakriitilised ja meetodeid põimivad uuringud

Vanem kultuuripärand

Suulisus ja kirjalikkus (mh rahvalik kirjutamiskultuur)

Jutud, muistendid, muinasjutud, fiktsionaalsed narratiivid, eepika

Keskkonnapärimus

Kohapärimus

Huumoriuuringud

Lühivormid ja kujundkeel

Eesti kirjanduse uuringud

Eesti ja diasporaakirjanduse ajalugu

Biograafika ja autobiograafiauuringud

Võrdlev kirjandusteadus

Estica raamatulugu

Pärimusmuusika kultuuri uuringud

Rahvapillimuusika

Rahvalaul, sh regilaul

Laulmine kultuurinähtusena

Rahvamuusika tänapäevakultuuris

Rahvausundi ja maailmapildi dünaamika

Eesti maailmapilt: usund, mütoloogia, tavand ja kalendripärimus

Soome-ugri rahvaste usund, mütoloogia ja maailmapilt

Etnoteadused (meditsiin, bioloogia, astronoomia, rahvakalender)

Kultuurimälu strateegiad ja tänapäevakultuuri protsessid

Tänapäevaste kultuurinähtuste dokumenteerimise meetodite väljatöötamine

Kogukondlikud kultuuriprotsessid

Diasporaauuringud

Digikultuuri ja tehisintellekti kultuuriuuringud

Koolipärimus ja lastekultuuri uuringud

Linna- ja tehnoloogiafolkloor

Sooline vaatenurk kultuurinähtustes ja -protsessides

Digihumanitaaria

Korpuspõhised uuringud arvutuslike meetoditega (udmurdi, ersa, komi, läänemeresoome ja eesti rahvapärimus, läänemeresoome regilaulud, kirjavahetus, elulood, keskkonnakommunikatsioon)

Teadustegevuse strateegilised eesmärgid

1. EKMi visioon on olla olulisim **Eesti kultuuri teadmus- ja teadmussiirdekeskus** ning sellest teadmusest lähtuvalt suunata Eesti tänapäeva kultuuri arengut. Selleks:
 1. jätkatakse kõrgetasemeliste akadeemiliste ja populaarsete uurimuste teostamist ning publikatsioonide ettevalmistamist, koostamist ja väljaandmist;
 2. osaletakse aktiivselt erinevate otsustusnõukogude ja initsiatiivrühmade töös;
 3. algatatakse ja juhitakse Eesti kultuurile olulisi laiapõhjalisi ettevõtmisi.
2. EKMi panustab **kodanikuteaduse arendamisse** ning teeb teaduse koosloome arendamiseks tihedat koostööd teiste Eesti haridus- ja kultuuriasutustega. Selleks:
 1. jätkatakse koostööd haridus- ja kultuuriasutustega kogu Eestis;
 2. jätkatakse ning täpsustatakse erinevaid kogukondi kaasavat kogumispoliitikat;
 3. toetatakse kodanikuteadusel ja osaluskultuuril põhinevaid tegevusi ning koosloome teadust;
 4. EKMi Hariduskeskuse egiidi all korraldatakse populariseerivaid ning kodanikuteadust toetavaid tegevusi.
3. EKMi on rahvusvaheliselt tunnustatud **väikekultuuride uurimiskeskus**. Selleks:
 1. jätkatakse kõrgetasemelist rahvusvahelist teaduskoostööd ning publitseerimist;
 2. jätkatakse juba pika traditsiooniga soome-ugri rahvaste kultuuride andmete kogumist ning nende analüüsi;
 3. laiendatakse rahvusvahelist koostööd teiste, eeskätt Euroopa väikerahvaste kultuuride uurimisel.

4. EKMis tehakse **transdistsiplinaarset rahvusteadust ja rahvusvahelist teaduskoostööd**. Selleks:
 1. lahendatakse rahvuskultuuri(de)ga seotud uurimisprobleeme erinevate allikate, meetodite ja teadusvaldkondade (humanitaarsete, sotsiaalteaduslike, loodusteaduslike) koostöös;
 2. kasutatakse EKM-i TA-tegevuse potentsiaali olla uurimiskeskus või oluline partner erinevates uurimissuundades (diasporaauringud, isikupõhised aja- ja kultuuriloo uuringud, pärimuslik toidukultuur, ökoloogia, digitaalse (rahvus)kultuuri uuringud).
5. EKM-i **teaduskollektsioonid** on laialt kasutusel ühiskonnas ja akadeemilistes ringkondades. Selleks:
 1. jätkatakse teadlaste osavõtul arhiivikogude teaduspõhist arendamist ja täiendamist nt välitööde, kogumisvõistluste kaudu;
 2. toetatakse digiteeritud andmekogude konsolideerimist eesmärgiga jõuda kasutajasõbralikule platvormile;
 3. jätkatakse tööd kriitiliste allikapublikatsioonide ettevalmistamise ja tänapäevase kasutajasõbraliku lahenduse arendamisega;
 4. jätkatakse arhiivipõhiste akadeemiliste uurimustega.
6. EKM tagab sooliselt, ealiselt ja akadeemiliselt pädevuselt tasakaalus jätkusuutliku **teadusmeeskonna**. Selleks:
 1. panustatakse koostöös kõrgkoolidega doktorantide ja järeldoktoriteadlaste juhendamisse ja liitmisasse asutusega, toetatakse vanuselist võrdõiguslikkust;
 2. soosib EKM oma teadlaste osalemist õppetegevuses ja teadusüritustel aktiivselt nii Eestis kui ka välismaal ning loob sidemeid üliõpilaste ja noore põlvkonna teadlastega, kes liituvad püsivalt või ajutiselt EKM-i koosseisuga.
7. EKM pakub **inspireerivat ja toetavat teaduskeskkonda**. Selleks:
 1. tagatakse EKM-sisene teadustegevuse integreeritus,
 2. luuakse teadlaste tunnustamiseks selgete reeglitega motivatsioonipaketid;
 3. soodustatakse asutustevahelist koostööd ja teadlase isiklikku arengut;
 4. töötatakse välja EKM koolituste vajadus ning pakutakse teadlaste arengu jaoks asjakohaseid koolitusi ning lähetusi kompetentsi tõstmiseks;
 5. luuakse motiveeriv karjäärimudel, et toetada teadlaste aktiivsust ja pühendumust asutuse eesmärkide ja strateegiliste visioonide täitmisele.

8. EKMi teadustegevus põhineb **pikaajalisel ja stabiilsel baasrahastusel** ning **asutuse suurenenud võimekusel** nii Eesti-siseste kui ka rahvusvaheliste teadus- ja arendusprojektide taotlemisel. Selleks:

1. toetab EKM projektijuhte taotlemisel, ostetakse sisse professionaalse grandikirjutaja teenust;
2. luuakse asutusesisene motivatsioonipakett, motiveerimaks teadlasi taotlusi koostama;
3. makstakse lisatasu suuremahuliste projektide juhtidele;
4. otsitakse EKMile võimalusi pakkuda riiklikke püsitenuseid;
5. arendatakse koostööd ettevõtlus-sektoriga teadmussiirde levitamiseks.